

Uchwała z dnia 8 marca 1995 r.
II UZP 6/95

Przewodniczący SSN: Teresa Romer (sprawozdawca), Sędziowie SN: Józef Iwulski, Walerian Sanetra,

Sąd Najwyższy, przy udziale prokuratora Stefana Trautsołta, w sprawie z wniosku Ryszarda G. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddział w Z.G. o rentę inwalidzką, po rozpoznaniu na posiedzeniu jawnym dnia 8 marca 1995 r. zagadnienia prawnego przekazanego przez Sąd Apelacyjny-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Poznaniu postanowieniem z dnia 18 stycznia 1995 r. [...] do rozstrzygnięcia w trybie art. 391 k.p.c.

Czy osoba, która stała się inwalidą III grupy inwalidów z ogólnego stanu zdrowia po upływie 18 miesięcy od ustania zatrudnienia, ale inwalidztwo jej powstało w czasie ubezpieczenia społecznego na podstawie ustawy z dnia 18.XII.1976 r. o ubezpieczeniu społecznym osób prowadzących działalność gospodarczą oraz ich rodzin (Dz. U. Nr 46, poz. 250 z 1989 r. z późn. zm.) nabywa prawo do renty inwalidzkiej na podstawie ustawy z dnia 14.XII.1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz. U. Nr 40, poz. 267 z późn. zm.) w związku z art. 6 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 17.X.1991 r. o rewaloryzacji emerytur i rent, o zasadach ustalania emerytur i rent oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz. U. Nr 104, poz. 450 z późn. zm.) ?

p o d j ą ł następującą uchwałę:

Osoba, która stała się inwalidą trzeciej grupy z ogólnego stanu zdrowia po upływie osiemnastu miesięcy od ustania zatrudnienia, a inwalidztwo jej powstało w okresie podlegania ubezpieczeniu społecznemu na podstawie ustawy z dnia 18 grudnia 1976 r. o ubezpieczeniu społecznym osób prowadzących działalność gospodarczą oraz ich rodzin (jednolity tekst: Dz. U. z 1989 r., Nr 46, poz. 250 ze zm.) podczas zwolnienia z opłacania składek z tytułu pobierania zasiłku chorobowego, nie nabywa prawa do renty inwalidzkiej z mocy ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz. U. Nr 40, poz. 267 ze zm.).

U z a s a d n i e

Przytoczone w sentencji zagadnienie prawne powstało na tle następującego stanu faktycznego. Wnioskodawca Ryszard G., urodzony w 1942 r., złożył 12 października 1993 r. wniosek o przyznanie renty inwalidzkiej.

Obwodowa Komisja Lekarska do spraw Inwalidztwa i Zatrudnienia orzeczeniem z dnia 2 listopada 1993 r. zaliczyła go do II grupy inwalidów z powodu inwalidztwa powstałego z innych przyczyn niż wypadek przy pracy lub choroba zawodowa. Równocześnie przy określeniu daty powstania inwalidztwa w orzeczeniu tym podano, że istnieje ono "obecnie". Orzeczenie to zakwestionował wojewódzki inspektor orzecz-

nictwa lekarskiego. W toku badań przed wojewódzką komisją lekarską do spraw inwalidztwa i zatrudnienia wnioskodawca został poddany badaniu specjalistycznemu przez lekarza laryngologa, który uznał go za częściowo niezdolnego do pracy z powodu zaburzeń słuchu i przyjął, iż inwalidztwo w III grupie inwalidów datuje się od 1993 r. WKIZ w dniu 30 grudnia 1993 roku odmiennie niż komisja obwodowa orzekła, że Ryszard G. jest inwalidą III grupy a inwalidztwo powstało "obecnie".

Decyzją z 11 stycznia 1994 r. ZUS Oddział w Z.G. odmówił wnioskodawcy prawa do renty inwalidzkiej powołując się na przepisy ustawy z dnia 18 grudnia 1976 r. o ubezpieczeniu społecznym osób prowadzących działalność gospodarczą oraz ich rodzin (jednolity tekst: Dz. U. z 1989 r., Nr 46, poz. 250 ze zm.). W uzasadnieniu decyzji podano, że zgodnie z art. 9 ust. 4 tej ustawy renta inwalidzka przysługuje osobie ubezpieczonej, która została zaliczona do II lub I grupy inwalidów a inwalidztwo w jednej z tych grup powstało w czasie ubezpieczenia lub w ciągu 18-tu miesięcy od jego ustania.

Sąd Wojewódzki-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Zielonej Górze, do którego Ryszard G. odwołał się od decyzji organu rentowego, dopuścił dowód z opinii biegłych lekarzy, neurologa i internisty. Biegli po przeprowadzeniu badania zaliczyli wnioskodawcę do III grupy inwalidów przyjmując, że inwalidztwo w tej grupie istnieje od daty złożenia wniosku o przyznanie renty.

Wyrokiem z 24 maja 1994 r. Sąd zmienił zaskarżoną decyzję i przyznał wnioskodawcy prawo do renty inwalidzkiej według III grupy inwalidów od daty wyczerpania zasiłku chorobowego tj. od 12 września 1993 r. Sąd oddalił odwołanie w przedmiocie przyznania prawa do renty inwalidzkiej rzemieślniczej. W uzasadnieniu wyroku Sąd podał, że odwołanie wnioskodawcy okazało się częściowo zasadne. Nie spełnia on warunków wymaganych przez art. 9 ust. 4 ustawy z dnia 18 grudnia 1976 r. o ubezpieczeniu społecznym osób prowadzących działalność gospodarczą oraz ich rodzin, zwanej dalej ustawą o ubezpieczeniu społecznym, gdyż nie został zaliczony do I lub II grupy inwalidów. Sąd podzielił opinię biegłych, że wnioskodawca jest inwalidą III grupy a inwalidztwo to powstało w okresie, gdy wnioskodawca był objęty ubezpieczeniem społecznym z mocy omawianej ustawy. Zdaniem Sądu wnioskodawca stał się inwalidą w okresie zatrudnienia w rozumieniu art. 32 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz. U. Nr 40, poz. 267 ze zm.) zwanej dalej ustawą o z.e.p. Sąd powołał się na treść art. 6 ust. 2 ustawy z dnia 17 października 1991 r. o rewaloryzacji emerytur i rent, o zasadach ustalania emerytur i rent oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz. U. Nr 104, poz. 450 ze zm.), zwanej dalej ustawą rewaloryzacyjną, który to przepis reguluje w odmienny sposób niż ustawa o z.e.p. warunek powstania inwalidztwa w okresie równorzędnym z okresem zatrudnienia.

Zgodnie z treścią tego przepisu warunek powstania inwalidztwa w czasie zatrudnienia lub w okresie z nim równorzędnym albo nie później niż w ciągu 18 miesięcy od ustania tych okresów uważa się za spełniony, gdy inwalidztwo powstanie w okresie o którym mowa w art. 4 ust. 1 pkt 3 lit. a ustawy rewaloryzacyjnej t.j. w okresie zwolnienia od opłacania składek na ubezpieczenie społeczne z powodu pobierania zasiłków chorobowych.

Zdaniem Sądu skoro inwalidztwo wnioskodawcy powstało w okresie zwolnienia z obowiązku opłacania składek na ubezpieczenie społeczne (podczas podlegania ubezpieczeniu z tytułu działalności gospodarczej), w okresie równorzędnym z okresem

zatrudnienia, wnioskodawca nabył prawo do renty inwalidzkiej w oparciu o art. 32 ustawy o z.e.p.

Sąd Apelacyjny rozpatrując rewizję organu rentowego od tego wyroku powziął poważne wątpliwości prawne, którym dał wyraz w przytoczonym w sentencji uchwały pytaniu skierowanym w trybie art. 391 k.p.c. W uzasadnieniu tego pytania Sąd Apelacyjny stwierdził, m.in. że pogląd reprezentowany przez Sąd I instancji nie jest zgodny z zasadami przyznawania prawa do renty inwalidzkiej stosowanymi nawet po wejściu w życie ustawy rewaloryzacyjnej. Przy jednoznacznej treści art. 9 ust. 4 ustawy o ubezpieczeniu społecznym, w myśl którego renta inwalidzka przysługuje ubezpieczonemu w razie zaliczenia do I lub II grupy inwalidów, brak jest, zdaniem Sądu Apelacyjnego, podstaw do przyznania wnioskodawcy, który został zaliczony do III grupy inwalidów, prawa do renty inwalidzkiej, gdyż prawo takie przysługuje osobom, które spełniają warunki w tej ustawie wymienione. Zgodnie z tymi warunkami prócz stwierdzenia, że dana osoba jest inwalidą, posiada wymagany okres składkowy i nieskładkowy, przyznanie renty w oparciu o przepisy tej ustawy zależy także od tego aby inwalidztwo powstało w okresie ustawą tą przewidzianym.

Sąd Apelacyjny podkreślił także, że pominięcie w art. 6 ust. 2 ustawy rewaloryzacyjnej pkt 12, 13, 14 art. 2 ust. 2 tej ustawy nie jest przypadkowe i nie stanowi luki w przepisach. Art. 6 ust. 3 wyraźnie stanowi, że ust. 1 i 2 stosuje się odpowiednio przy ustalaniu świadczeń na podstawie przepisów, o których mowa w art. 1 pkt 2-8. Zdaniem Sądu Apelacyjnego oznacza to, że powstanie inwalidztwa po upływie 18 miesięcy od ustania zatrudnienia w rozumieniu przepisów ustawy o z.e.p., a w przypadku wnioskodawcy miało to miejsce 6 stycznia 1982 r., nie uprawnia do przyznania prawa do renty inwalidzkiej. Sąd Apelacyjny zwrócił uwagę na to, że gdyby podzielić rozumowanie Sądu Wojewódzkiego to osoby takie jak wnioskodawca znalazłyby się w sytuacji lepszej od osób objętych zaopatrzeniem emerytalnym pracowników. Sąd Apelacyjny nie dopatrył się podstaw, do zastosowania do osób objętych ustawą o ubezpieczeniu społecznym, przepisów ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników.

Sąd Najwyższy rozpatrując przedstawione zagadnienie prawne rozważył, co następuje:

System ubezpieczeń społecznych w Polsce tworzą: system ubezpieczenia pracowniczego oraz systemy pozapracownicze. Do systemu ubezpieczenia pracowniczego prócz zaopatrzenia emerytalnego pracowników należą także: zaopatrzenie emerytalne górników i kolejarzy. Systemów zaopatrzenia pozapracowniczego jest kilkanaście. Największy zasięg przedmiotowy i podmiotowy posiada system zaopatrzenia emerytalnego pracowników oraz ich rodzin regulowany ustawą o z.e.p.

Pojęcia i rozwiązania zawarte w ustawie o z.e.p. zostały bądź bezpośrednio przejęte do systemów pozapracowniczych bądź też w systemach tych zawarte są odesłania do ustawy o z.e.p. Dlatego też nie można mówić o ścisłym rozdzieleniu obowiązujących u nas systemów ubezpieczenia. Nie oznacza to jednak, iż regulacje jednego systemu mogą być, bez wyraźnej podstawy prawnej, w razie niespełnienia warunków wymaganych do przyznania świadczeń przez dany system, zastępowane warunkami innego systemu, w tym przede wszystkim systemu pracowniczego, jako stwarzającego najdalej idące gwarancje.

Zgodnie z art. 1 pkt 1 ustawy o z.e.p. świadczenia na warunkach i wysokości określonych w ustawie przysługują: pracownikowi - w razie uzyskania uprawnień emerytalnych lub w razie powstania inwalidztwa - oraz członkom jego rodziny. W myśl art. 5 pkt 1 pracownik - oznacza osobę pozostającą w stosunku pracy w myśl kodeksu pracy. Art. 32 ustawy o z.e.p. stanowi, że renta inwalidzka przysługuje pracownikowi, który spełnia łącznie następujące warunki: jest inwalidą, inwalidztwo powstało w czasie zatrudnienia lub w okresie równorzędnym z okresem zatrudnienia albo nie później niż w ciągu 18-tu miesięcy od ustania tych okresów. Art. 11 ust. 1 ustawy o z.e.p. wśród okresów równorzędnym z okresami zatrudnienia nie wymienia okresów podlegania innemu ubezpieczeniu, w tym ubezpieczeniu osób prowadzących działalność gospodarczą.

Stan faktyczny sprawy, która spowodowała poważne wątpliwości prawne Sądu Apelacyjnego jest jednoznaczny co do tego, iż wnioskodawca stał się inwalidą III grupy w czasie podlegania ubezpieczeniu społecznemu z tytułu prowadzenia działalności gospodarczej oraz, że inwalidztwo jego w III grupie inwalidów powstało, po upływie 11-tu lat od ustania zatrudnienia w rozumieniu art. 5 pkt 2 ustawy o z.e.p.

Przepisy ustawy z dnia 17 października 1991 r. o rewaloryzacji, mają z mocy art. 1 zastosowanie do świadczeń przysługujących na podstawie m.in. ustawy o z.e.p. oraz ustawy o ubezpieczeniu społecznym osób prowadzących działalność gospodarczą.

Literalne brzmienie tego przepisu wskazuje na to, że ustawa rewaloryzacyjna ma zastosowanie do emerytur i rent przysługujących na podstawie przepisów wymienionych w niej ustaw a więc nie narusza zasad przyznawania tych świadczeń ustalonych przez te ustawy.

Ustawa rewaloryzacyjna będąca wyrazem ściślejszego powiązania świadczeń z opłacaniem składek na ubezpieczenie społeczne, a więc wyrazem tendencji ku stopniowemu odchodzeniu od elementów zabezpieczenia społecznego na rzecz ubezpieczenia, wprowadziła pojęcie okresów składkowych (art. 2) i okresów nieskładkowych (art. 4), które uwzględnia się przy ustalaniu prawa i wysokości świadczeń, a także okresów traktowanych jak okresy składkowe (art. 5). Wprowadzenie przytoczonymi przepisami pojęcia okresów składkowych, nieskładkowych i okresów traktowanych jak składkowe nie zmieniło innych zasad przyznawania świadczeń przewidzianych w ustawach, do których ustawa rewaloryzacyjna ma zastosowanie.

Zgodnie z art. 4 ust. 1 pkt 3 lit. a ustawy rewaloryzacyjnej "okresami nieskładkowymi", które uwzględnia się przy ustalaniu prawa i wysokości świadczeń są okresy zwolnienia z opłacania składek z tytułu pobierania zasiłków z ubezpieczenia społecznego.

Art. 6 ustawy rewaloryzacyjnej w ust. 1 odnoszący się do ustalania prawa do emerytury na podstawie ustawy o z.e.p. przewiduje, że warunek posiadania wymaganego przez tę ustawę okresu zatrudnienia uważa się za spełniony jeżeli pracownik udowodni odpowiednią (ustaloną przez ustawę o z.e.p.) liczbę lat okresów składkowych, uzupełnionych nieskładkowymi (w rozmiarze nie większym niż przewidziany w art. 4 ust. 2, tj. nie przekraczającym 1/3 okresów składkowych) lub okresami traktowanymi jak składkowe. Przepis ten nie zmienił zasad przyznawania emerytury z zaopatrzenia emerytalnego pracowniczego, tylko zastąpił pojęcie okresów zatrudnienia, równorzędnym i zaliczalnym pojęciami okresów składkowych, nieskładkowych i traktowanych jak składkowe.

Ten sam przepis w ust. 2 stanowi, iż ust. 1 stosuje się odpowiednio przy ustalaniu prawa do renty inwalidzkiej i rodzinnej na podstawie przepisów ustawy o z.e.p., przy czym warunek powstania inwalidztwa w wymaganych przez art. 32 ustawy o z.e.p. okresach uważa się za spełniony jeżeli powstało ono w okresie, o którym mowa w art. 2 ust. 1 i 2 pkt 1, pkt 3-7, pkt 9 lit.a, pkt 10, pkt 11 i pkt 15, art. 4 ust. 1 pkt 2-5, pkt 6 lit.a i pkt 7, albo nie później niż w ciągu 18-tu miesięcy od ustania tych okresów. Wymieniony przez art. 6 ust. 2 przepis art. 4 ust. 1 pkt 3 lit. a obejmuje okresy zwolnienia z opłacania składek na ubezpieczenie społeczne z tytułu pobierania zasiłków z ubezpieczenia społecznego.

Przepisy art. 6 ust. 1 i 2 ustawy rewaloryzacyjnej, w tym odsyłające do art. 4 ust. 1 pkt 3 lit. a tej ustawy dotyczą ustalenia prawa do renty inwalidzkiej lub rodzinnej na podstawie przepisów ustawy o z.e.p. i nie mogą być odnoszone do ustalenia prawa do renty inwalidzkiej na mocy ustawy o ubezpieczeniu społecznym osób prowadzących działalność gospodarczą. Ustawodawca w art. 6 ust. 2 ustawy rewaloryzacyjnej, przy wyliczaniu okresów powstania inwalidztwa wyraźnie pominął pkt 13 ust. 2 art. 2, który obejmuje pozarolniczą działalność gospodarczą. Dopiero ust. 3 art. 6 ustawy rewaloryzacyjnej stanowi, iż przepisy ust. 1 i 2 stosuje się odpowiednio przy ustalaniu prawa do świadczeń na podstawie przepisów, o których mowa w art. 1 pkt 2-8. W art. 1 ust. 1 pkt 5 wymieniona jest ustawa z dnia 18 grudnia 1976 r. o ubezpieczeniu społecznym osób prowadzących działalność gospodarczą oraz ich rodzin.

Sąd Najwyższy podziela wywody Sądu Apelacyjnego sprowadzające się do tego, że pominięcie przez przepisy art. 6 ust. 2 punktów 12, 13, 14 wymienionych w art. 2 ust. 2 ustawy nie jest przypadkowe i nie stanowi luki w przepisach. Ustawodawca celowo wyłączył z określenia kiedy uważa się za spełniony warunek powstania inwalidztwa w czasie zatrudnienia lub w okresie równorzędnym, nie później niż w ciągu 18-tu miesięcy od tych okresów, świadczenia przysługujące na podstawie innych niż ustawa o z.e.p. ustaw, w tym ustawy o ubezpieczeniu społecznym osób prowadzących działalność gospodarczą. Do świadczeń należnych na podstawie przepisów tych innych ustaw odnosi się art. 6 ust. 3 ustawy rewaloryzacyjnej. Przepis ten stanowi jednak, iż przepisy ust. 1-2, a więc przepisy odnoszące się do świadczeń z zaopatrzenia pracowniczego, stosuje się odpowiednio do świadczeń przysługujących na podstawie ustaw wymienionych w art. 1 pkt 2-8, w tym do świadczeń przewidzianych w ustawie o ubezpieczeniu społecznym osób prowadzących działalność gospodarczą. Nie można przyjąć, że ustawodawca poprzez "odpowiednie" stosowanie art. 6 ust. 1 i 2 zmienił warunek wymagany do uzyskania renty inwalidzkiej przewidzianej w ustawie o z.e.p. w zakresie dotyczącym daty powstania inwalidztwa w relacji do okresów o jakich mowa w art. 32 pkt 3 ustawy o z.e.p. "Odpowiedniość" stosowania przepisów ust. 1 i 2 art. 6 oznacza, że przy ustalaniu prawa do renty inwalidzkiej w oparciu o przepisy ustawy o ubezpieczeniu społecznym osób prowadzących działalność gospodarczą (w tym art. 9 ust. 4 tej ustawy) okres zwolnienia z opłacania składek na ubezpieczenie społeczne z tytułu pobierania zasiłku z ubezpieczenia społecznego (art. 4 ust. 1 pkt 3 lit. a ustawy rewaloryzacyjnej), podlega uwzględnieniu zarówno co do prawa jak i co do wysokości świadczenia. Również inwalidztwo powstałe w tym okresie będzie traktowane jak powstałe w okresie podlegania ubezpieczeniu społecznemu. Poprzez użycie słowa "odpowiednio" w art. 6 ust. 3 nie uległy natomiast zmianie inne warunki, od których zależy prawo do renty inwalidzkiej, w tym aby inwalidztwo osób podlegających

ubezpieczeniu społecznemu z tytułu prowadzenia działalności gospodarczej, zgodnie z art. 9 ust. 4 tej ustawy było inwalidztwem II lub I grupy.

Podobnie art. 6 ust. 2 odnosząc przepisy o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników dotyczące prawa do renty inwalidzkiej w zakresie warunku powstania inwalidztwa do przepisów ustawy rewaloryzacyjnej, nie zmienił zasady, iż ustawa ta odnosi się tylko do pracowników i ich rodzin w rozumieniu przepisów tej ustawy i nie obejmuje osób objętych innymi systemami ubezpieczenia społecznego wymienionymi w ust. 3 art. 6.

Kierując się powyższymi względami Sąd Najwyższy podjął przytoczoną w sentencji uchwałę.

=====